Valiokunnan lausunto PeVL 42/2020 vp– HE 225/2020 vp

Perustuslakivaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tartuntatautilain väliaikaisesta muuttamisesta annetun lain muuttamisesta

Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tartuntatautilain väliaikaisesta muuttamisesta annetun lain muuttamisesta (HE 225/2020 vp): Asia on saapunut perustuslakivaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava sosiaali- ja terveysvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:
- sosiaali- ja terveysministeriö
- Tietosuojavaltuutetun toimisto
- professori Susanna Lindroos-Hovinheimo
- OTT, yliopistonlehtori Anu Mutanen

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi tartuntatautilain väliaikaisesta muuttamisesta annettua lakia.

Laki oli tarkoitettu tulemaan voimaan 30.11.2020.

Esitykseen sisältyvissä säätämisjärjestysperusteluissa lakiehdotuksia tarkastellaan perustuslain 2 §:n 3 momentissa oikeusvaltiollisesta lakivarauksesta säädetyn, 7 §:n 1 momentissa suojatun henkilökohtaisen vapauden, 9 §:ssä turvatun liikkumisvapauden, 10 §:n 1 momentissa turvatun yksityiselämän suojan, 18 §:ssä turvatun elinkeinovapauden, ja julkiselle vallalle perustuslain 19 §:n 3 momentissa säädetyn tehtävän edistää väestön terveyttä kannalta.

Hallituksen käsityksen mukaan lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä. Hallitus pitää kuitenkin suotavana, että perustuslakivaliokunta antaisi asiasta lausunnon.

Hyväksytty
3.2

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Arvion lähtökohdat

Tartuntatautilain väliaikaisesta muuttamisesta annettua lakia esitetään muutettavaksi siten, että mahdollistetaan tartuntaketjujen katkaisua tehostavan mobiilisovelluksen eli Koronavilkun rajat ylittävä yhteentoimivuus muiden EU- ja Eta-maissa sekä Sveitsissä kehitettyjen sovellusten kanssa. Tarkoituksena on mahdollistaa koronaviruksen tartuntaketjujen tehokkaampi katkaisu ja estää epidemiaa leviämästä myös silloin, kun sovellusten käyttäjät liikkuvat yhteentoimivuuteen osallistuvien maiden välillä.

Yhteentoimivuus ja sen edellyttämä yhteistyö perustuvat komission täytäntöönpanopäätökseen (EU) 2020/1023, joka on annettu potilaiden oikeuksien soveltamisesta rajat ylittävässä terveydenhuollossa annetun direktiivin 2011/24/EU nojalla. Täytäntöönpanopäätöksessä kuvataan tietojenvaihdon kokonaisuutta ja luodaan säännöt tietojenvaihtoon eli yhteentoimivuuteen osallistuville viranomaisille sekä tietojenvaihdolle. Osallistuminen täytäntöönpanopäätöksen mukaiseen yhteistyöhön ja rajat ylittävään tietojenvaihtoon on kuitenkin jäsenvaltioille vapaaehtoista.

Esityksessä ehdotetaan lisäksi lain voimassaolosäännöstä muutettavaksi siten, että laki olisi voimassa 31.12.2021 saakka.

Arvio sääntelystä

Tietojärjestelmää koskeva voimassa oleva tartuntatautilain muutos on säädetty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (PeVL 20/2020 vp). Esityksen mukaan nyt ehdotettava laajennus perustuu samoille perusratkaisuille kuin alkuperäinen järjestelmä.

Perustuslakivaliokunta piti säätämisjärjestyskysymyksinä koronavilkun käyttöönottoa koskevaa hallituksen esitystä arvioidessaan sääntelyn täydentämistä esitettyä ehdottomammalla ja soveltamisalaltaan laajemmalla kiellolla käyttää sovelluksen kautta saatua tietoa 60 §:n mukaisessa päätöksenteossa yksinomaisena perusteena ja muutenkaan muussa COVID-19-tartuntaa koskevaan hoitopäätökseen liittymättömässä julkisen vallan käytössä sekä suostumusta koskevan sääntelyn täydentämistä siten, että suostumuksesta ilmenee, että sitä ei ole annettu sosiaali- ja terveydenhuollon asiakaspalvelutilanteessa tai muussakaan viranomaismenettelyssä. Sääntelyä täydennettiin sosiaali- ja terveysvaliokunnassa.

Mainittua hallituksen esitystä käsitellessään perustuslakivaliokunnan mielestä ei kuitenkaan ollut aivan ongelmatonta, että sääntelyä ei hallituksen esityksessä pidetty välttämättömänä sen tarkoituksen kannalta, eikä lakiehdotusta siten ollut laadittu arkaluonteisten tietojen käsittelyn välttämättömyysvaatimusta silmällä pitäen (PeVL 20/2020 vp, s. 5.). Valiokunnan mukaan oli kuitenkin merkityksellistä, että lakiehdotuksen 43 a §:n 1 momentin mukaan mobiilisovelluksen käyttö on vapaaehtoista ja henkilötietojen käsittely tietojärjestelmässä perustuu aitoon vapaaehtoisuuteen ja ettei sovelluksen asentamista ja käyttöä ole edes välillisesti säädetty minkään julkisen vallan vastuulla olevan palvelun, etuuden tai muun suorituksen saamisen edellytykseksi. Valiokunnan mukaan sovelluksen käytön vapaaehtoisuus korosti sitä, että henkilötietojen käsittely ei ole välttämätöntä. Ottaen huomioon erityisesti myös sen, että altistumistiedon käsittelyssä ter-

veydenhuollossa sovelletaan potilaslakia, mainittua lakiehdotusta voitiin perustuslakivaliokunnan mukaan toimivaltuuksien välttämättömyysvaatimuksesta ja arkaluonteisten tietojen käsittelyn välttämättömyysvaatimuksesta huolimatta pitää perusratkaisultaan perustuslain mukaisena (PeVL 20/2020 vp, s. 5—6). Valiokunnan mielestä vastaava arvio voidaan esittää nyt arvioitavasta esityksestä.

Perustuslakivaliokunnan mielestä nyt arvioitavasta hallituksen esityksestä ei kuitenkaan riittävällä tavalla ilmene, millä tavalla järjestelyssä varmistetaan, että tartuntatautilaissa käyttötarkoitukselle säädettyjä rajoituksia noudatetaan myös sen jälkeen, kun tiedot luovutetaan ulkomaisille viranomaisille. Valiokunnan mielestä on varmistettava, ettei toisessa valtiossa käytössä olevassa tietojärjestelmässä tallenneta puhelinten sijaintitietoja ja kohtaamistietoja taikka käytetä tietoja tartuntatautilain 43 c §:n 1 momentin vastaisiin tarkoituksiin, kuten poliisitutkintaan, esitutkintaan tai oikeudenkäyntiin. Hallituksen esityksessä on sinänsä todettu, että kielto koskee myös muiden valtioiden viranomaisille luovutettavia tietoja viitaten sääntelyn taustalla olevaan komission täytäntöönpanopäätökseenkin. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan on syytä tarkastella lakiehdotusta tältä osin myös EU:n tietosuoja-asetuksen kannalta. Sääntelyä on tarvittaessa täsmennettävä, mikäli toimeenpantava EU-sääntely sen mahdollistaa.

Sääntelyssä on myös varmistettava suostumuksen perustuminen riittävään tietoon myös eri käyttötarkoitusten ja esimerkiksi tietojen luovutusten suhteen (ks. myös PeVL 20/2020 vp, s. 8). Perustuslakivaliokunta painottaa, että sovelluksen käyttäjille on suostumuksen antamisen perustaksi annettava selkeät ja kattavat tiedot siitä, mitä sovelluksen rajat ylittävän yhteentoimivuuden hyödyntäminen tarkoittaa henkilötietojen käsittelyn kannalta.

Perustuslakivaliokunnalla ei ole huomauttamista vapaaehtoisuuteen perustuvan järjestelmän käyttöä määrittävän lainsäädännön voimassaolon pidentämisestä.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Perustuslakivaliokunta esittää,

että lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Valiokunnan lausunto PeVL 42/2020 vp

Helsingissä 1.12.2020

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Johanna Ojala-Niemelä sd
varapuheenjohtaja Antti Häkkänen kok
jäsen Outi Alanko-Kahiluoto vihr
jäsen Bella Forsgrén vihr
jäsen Jukka Gustafsson sd
jäsen Maria Guzenina sd
jäsen Petri Honkonen kesk
jäsen Olli Immonen ps
jäsen Hilkka Kemppi kesk
jäsen Mikko Kinnunen kesk
jäsen Anna Kontula vas
jäsen Mats Löfström r
jäsen Jukka Mäkynen ps
jäsen Sakari Puisto ps
jäsen Wille Rydman kok
jäsen Heikki Vestman kok
jäsen Tuula Väätäinen sd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Liisa Vanhala